

Оксана Тімець, кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри географії та екології

Уманського державного педагогічного університету

імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ КОМПЕТЕНТНОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

Технологічний підхід у навчанні географії є важливим структурним елементом професійної підготовки вчителів. У статті йдеться про необхідність впровадження новітніх педагогічних технологій, які визначають алгоритми застосування дидактичних засобів, сприяють глибокому вивченню запрограмованого навчального матеріалу. Саме на сьогоднішньому етапі розвитку освіти виникло завдання розкрити шляхи втілення технологічного підходу в навчальний процес.

Постановка проблеми. Сучасний рівень розвитку науки і техніки зумовив виникнення нових форм комунікації, нових типів розв'язання абстрактних і конкретних завдань у шкільній освіті, перетворюючи вчителя з авторитарного транслятора готових ідей у натхненника інтелектуально-творчого потенціалу учня. Майбутнє за системою навчання, що вкладалася б у схему “учень – технологія – учитель”, за якою вчитель перетворюється на педагога-методолога, технолога, а учень стає активним учасником процесу навчання. Педагогічна майстерність сучасного вчителя має розвиватися “не через забезпечення його великою кількістю рецептурних посібників і широке використання ним готових поурочних розробок. Йому потрібні передусім фундаментальні знання з базового предмету, висока загальна культура і ґрунтовна дидактична компетентність”. Нині в Україні перед шкільною географією стоїть завдання перманентного вдосконалення програм, розроблення стандартів географічної освіти, нових концепцій навчання і виховання людини XXI століття, широке застосування комп'ютерної техніки, з інтенсивним та ефективним використанням географічних знань.

Аналіз сучасної практики підготовки вчителів географії свідчить про наявність низки суперечностей між потребою держави у висококваліфікованих спеціалістах і недостатньою теоретико-методичною базою їх забезпечення; між потребою у підвищенні ефективності навчально-виховного процесу в школі і недосконалістю підготовки вчителів до виконання власних професійних обов'язків, яка вимагає високого рівня їх фахової компетентності. Зокрема, нескоординовано і недостатньо ефективною залишається в Україні си-

туація з розвитком у вчителів фахової компетентності на особистісно зорієнтовані нові педагогічні технології навчання, які необхідно застосовувати у фаховій діяльності, адже сьогодні учням треба дати не лише певний обсяг знань, а й навчити їх думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї й концепції і вже на основі цього вміння шукати потрібну інформацію, трактувати її і застосовувати в конкретних умовах. Цьому саме і сприяють сучасні технології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Сьогоднішні освітні процеси, які спрямовано на підвищення якості освіти, характеризуються перебудовою загальноосвітньої школи, створенням нових концепцій освіти, нових стандартів, введенням нових економічних механізмів (освітні кредити); незалежною системою атестації; переходом до інтегрованих курсів; відкритістю освіти, отриманням її різними способами; виділенню базового рівня; диференціацією й індивідуалізацією; прийняттям державного стандарту освіти; розробленням педагогічних технологій і систем оцінювання навчальних досягнень школярів. Оновленій системі стали притаманними такі риси, як багатоманітність шкіл, варіативність, різнорівневність, компетентнісний підхід, загальна грамотність (компетентність) і спеціалізація у методичних підходах до навчального процесу, де відбувається розвиток творчості, критичного мислення та ін., що може сприяти формуванню технологічної грамотності. “Технологічна грамотність – це здатність використання, управління, оцінювання і розуміння технології. Вона включає знання, здатності застосування як знань, так і вмінь у реальних ситуаціях” [15, 5]. “Створюючи свою

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ КОМПЕТЕНТНОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

модель викладання предмету, сучасний вчитель повинен враховувати як здобутки традиційної моделі навчання, зорієнтованої на отримання учнями міцних знань, так і сучасні перспективні напрями, пов'язані з розвитком та самореалізацією особистості кожного учасника навчально-виховного процесу в школі" [5, 4]. Тобто підтверджується думка, що вчитель готує технологічно грамотних громадян, які "володіють орієнтованим системним мисленням, оскільки вони взаємодіють з технологічним світом, обізнані з тим, як така взаємодія впливає на індивідів, суспільство і довкілля" [1, 219].

Новітні педагогічні технології докладно визначають алгоритми застосування дидактичних засобів, сприяють глибокому вивченню запрограмованого навчального матеріалу. У методиці навчання географії настало завдання розкрити підходи до втілення у навчальний процес новітніх технологій. У психолого-педагогічній та фаховій літературі трапляються різні визначення й трактування технологій. І. Дичківська, В. Безпалько, Г. Селевко, О. Пехота, І. Підласий, О. Ярошенко, А. Афанасьєв, Ю. Чабанський, П. Гальперін, І. Ільєсов, М. Кларін, П. Атутов, С. Гончаренко, І. Прокопенко, І. Зязюн, В. Паламарчук, О. Савченко, І. Бех, В. Боголюбов, В. Євдокимов, І. Прокопенко, С. Смирнов, та ін., а в географії Д. Семєнов, С. Русова, О. Барков, М. Баранський, А. Даринський, В. Максаковський, М. Откаленко, М. Янко, В. Замковий, В. Корнєєв, П. Шищенко, С. Кобернік, А. Сиротенко, Л. Паламарчук, Л. Вішнікіна та ін. – зробили ґрунтовний внесок у дослідження і теоретичне обґрунтування запровадження педагогічних технологій в освітній процес й, зокрема, в модернізацію процесу навчання географії.

Формулювання цілей статті. Становлення нової системи освіти зорієнтоване на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується істотними інноваційними змінами у педагогічній теорії і практиці навчально-виховного процесу загалом і, зокрема, в системі сучасної географічної освіти. Педагогічні нововведення прослідковуються в оновленні змісту навчальних програм, підручників, посібників, картографічних джерел; методики навчання географії; форм і засобів здійснення навчально-виховного процесу; оновленні організації управління освітніми закладами. Тому вчитель повинен володіти методологією вибору та механізмами реалізації визначеного змісту освіти у реальному навчальному процесі як з урахуванням інтересів та здібностей учнів, так і його особистої творчої індивідуальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проходить зміна загальних освітніх засад: пропонуються інші зміст, інші підходи, інше право, інші відносини, інша поведінка, інший педагогічний менталітет. Саме тому зміст географічної освіти збагачується новими процесуальними вміннями підростаючих поколінь, розвитком здатності оперувати інформацією, творчим підходом до розв'язання проблем соціально-економічної практики суспільства з акцентом на індивідуалізацію освітніх програм. Традиційні способи передачі інформації уступають місце комп'ютеризації навчання, використанню телекомунікаційних систем глобального масштабу. Важливими складниками педагогічного процесу вивчення географічних особливостей Землі стає роль науки в утворенні педагогічних технологій, адекватних рівню суспільного знання, особистісно зорієнтована взаємодія вчителя з учнями, де особлива роль відводиться духовному вихованню, становленню сучасного світогляду особистості, інтеграції освітніх факторів: школа, сім'я, міжособистісні стосунки. Саме тому в межах методики навчання географії як окремої теорії визначаються і функціонують різноманітні технології як алгоритми її застосування на практиці з проектуванням майбутнього навчального процесу та визначенням кінцевого результату. На думку деяких дослідників, технологію від методики відрізняють два принципові моменти: гарантія кінцевого результату й проектування майбутнього навчального процесу. Адже методика у більшості випадків – це сукупність рекомендацій з організації і проведення навчального процесу, де визначаються змістовий, якісний і варіативний компонент, а педагогічна технологія – це проект майбутнього навчального процесу та гарантованість його кінцевого результату, де чітко визначено цільовий, процесуальний і кількісний компоненти. Тому окремі форми та методи навчання повинні поступитися цілісним педагогічним технологіям, з повним висвітленням технологічних підходів у навчанні географії в сучасний період. Технологія навчання географії – це методичний шлях змістовного узагальнення засвоєння конкретного географічного матеріалу з оптимізацією процесуальної частини навчання.

На відміну від "технократичної" методики (П. Лернер), тільки технологія передбачає існування банку способів досягнення результатів і цілей, допускає застосування додаткових технологій і пошук раціонального розв'язання проблеми з обліком умов, які постійно змінюються. Слово "технологія" означає управління умовами пізнавальної діяльності, воно містить матеріальні (дидактичні засоби інформації на різних носіях),

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ КОМПЕТЕНТНОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

технічні засоби навчання, теорію і практику педагогіки, інструкційні (приписи, завдання, алгоритми дії, процедури контролю і ін.), інтелектуальні (програми, структури, списки рекомендованої літератури, сценарії ігор, переліки питань (роздумів і ін.), засоби освітньо-виховного процесу, що називають сьогодні навчально-технологічним компонентом або комплексом.

Отже, технологія, за тлумачним словником, – це сукупність прийомів, які застосовуються в якій-небудь справі, майстерності, мистецтві. Слід зважати на те, що одні дослідники вважають педагогічною технологією організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу, сукупність психолого-педагогічних установок, які визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів, інші вважають її змістовною технікою реалізації навчального процесу, мистецтвом, майстерністю, вміннями, сукупністю методів обробки, зміни стану, ще одні – продуманою у всіх деталях моделлю сумісної педагогічної діяльності з проектування, організації і проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя. Українські дослідники розглядають педагогічну технологію як радикальне оновлення інструментальних і методологічних засобів педагогіки і методики за умови збереження наступності у розвитку педагогічної науки і шкільної практики.

Слово “технологія” походить від грецьких слів *tehnō* – мистецтво, *logos* – слово, вчення, поняття, що означає сукупність способів впливу на сировину, матеріали відповідним знаряддям виробництва, виготовлення виробів і процеси, що супроводять їх. Отже, “технологія” – “вчення про майстерність” [19]. Саме тому майстерність вчителя географії – це чітко структурована технологічність його діяльності.

Зовнішній бік навчального процесу як джерело пізнання особистості цікавила учених і філософів з давніх часів. Так, наприклад, Гіппократ (IV ст. до н.е.), Аристотель (IV ст. до н.е.) пропонували використовувати міміку і пластику для визначення темпераменту. Діалоги великого філософа Сократа з учнями містять безліч прикладів майстерного пізнання особистості, коли йому вдавалося не тільки вплинути на стосунки між членами певного колективу, але і стимулювати роботу думки, включаючи їх у дискусію, навчити проводити самокорекцію.

Зародилося поняття в кінці XIX – XX ст., але в педагогічну науку увійшло лише в середині минулого століття. На початку XX ст. застосовувалися розробки з використанням різних технічних

засобів і систем навчання, а з 50-х років в освіту увійшли абсолютно нові принципи, що пропагували підвищення ефективності навчання. Так, на початку 20-х років у працях відомих педагогів (І. Павлов, А. Ухтомський, С. Шацький, В. Бехтерев та ін.) з’являються терміни “педагогічна технологія” та “педагогічна техніка”. Педагогічна техніка визначалася у педагогічній енциклопедії 30-х років як сукупність прийомів і засобів, спрямованих на чітку й ефективну організацію навчальних занять. Минуло майже сто років, а в сучасній педагогічній літературі й досі не існує єдиних, вичерпних, уніфікованих визначень понять освітньої, педагогічної, навчальної технології. Деякі дослідники нараховують близько 300 трактувань цих термінів, що різняться не лише за формою, а й за змістом. Одні науковці розуміють під терміном “технологія” управління педагогічними процесами, інші – способи організації діяльності учнів, різноманітні методи та прийоми досягнення педагогом навчальної мети тощо.

Незалежно від цього можна констатувати, що технологічні напрями в освіті існували в усі часи. Чеський мислитель-гуманіст Я. Коменський теж займався проблемою пізнання особистості учня і відзначав, що необхідно кожного вчителя навчити користуватися педагогічним інструментарієм, тільки тоді його робота буде високоефективною.

У психолого-педагогічному плані основні тенденції впровадження освітніх технологій характеризуються переходом:

- від навчання як функції запам’ятовування до навчання як процесу розумового розвитку, який уможливорює використовувати засвоєне;
- від суто асоціативної, статичної моделі знання до динамічно структурованих систем розумових дій;
- від орієнтації на посереднього учня до диференційованих і індивідуалізованих програм навчання;
- від зовнішньої мотивації учіння до внутрішньої вольової регуляції (Г. Селевко).

Висновки з проблеми дослідження і перспективи подальших розвідок з цього напрямку. Таким чином, принцип варіативності дає можливість педагогічним колективам навчальних закладів вибирати і конструювати педагогічний процес за будь-якою моделлю, включаючи авторські. У цьому напрямі йде прогрес географічної освіти: розробка різних варіантів її змісту, використання можливостей сучасної дидактики у підвищенні ефективності освітніх структур; наукова розробка і практичне обґрунтування нових ідей і технологій, про що свідчать різноманітні літературні джерела.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ КОМПЕТЕНТНОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

Педагогічна технологія в географічній освіті – синтез досягнень педагогічної, географічної науки, методики навчання географії з практикою, зв'язок традиційних елементів попереднього досвіду з суспільним соціально-економічним прогресом, гуманізацією і демократизацією суспільства з метою створення способів підвищення ефективності навчання географії, таке проектування навчального процесу, яке має чітко заданий результат. Першоосновою створення новітньої педагогічної технології в географічній освіті є:

а) передовий педагогічний вітчизняний і зарубіжний досвід;

б) наукові досягнення педагогіки, психології, географії й суміжних дисциплін, методики навчання географії;

в) соціальні перетворення і створення умов для формування нового планетарного типу мислення підростаючих поколінь.

Отже, технологія навчання вимагає чіткої постановки навчальних завдань і побудови послідовної поелементної процедури їх досягнення за допомогою певних засобів навчання, методів і форм організації навчальної діяльності, чітко визначених завдань і самостійної роботи.

1. *Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: Науково-методичний посібник / За ред. І.Г. Єрмакова. – Запоріжжя: ЦентрІон, 2005. – 640 с.*

2. *Замковий В.П. Майстерність учителя географії. – К.: Радянська школа, 1972. – 172 с.*

3. *Концепція змісту географічної освіти в загальноосвітній школі України / Розробники: П. Шищенко, Я. Олійник, О. Дмитрук, Г. Уварова, Н. Муніч // Географія та основи економіки в школі. – 2001. – №3. – С.4 – 9.*

4. *Корнєєв В.П. Технології навчання в географії. – Х.: Основа, 2004. – 112 с.*

5. *Ланчинская В.П. Средняя общеобразо-*

вательная школа современной Англии. – М.: Педагогика, 1977. – С.12.

6. *Лиферов А.П. Глобальное образование – путь к интеграции мирового образовательного пространства. – М.: Педагогический поиск. – 1997. – С. 13.*

7. *Пехота О.М., Кіктенко А.З., Лабарська О.М. та ін. Освітні технології: Навч.-метод. посібник / Під ред. О.М. Пехоти – К.: А.С.К., 2004. – 256 с.*

8. *Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. – К.: Слово, 2004. – 616 с.*

9. *Професійна освіта: Словник: Навч. посібник / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.*

10. *Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе дидактического и методического усовершенствования УВП / Г.К. Селевко. М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 288 с.*

11. *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко / За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2006. – 192 с.*

12. *Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе: Учебное пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2002. – 437 с.*

13. *Шищенко П.Г., Олійник Я.Б., Дмитрук О.Ю. Концепція стандарту вищої базової географічної освіти: Монографія. – К.: Тандем, 2000. – 588 с.*

14. *Якиманская И.С. Технология личностно-ориентированного образования. – М.: Сентябрь, 2001. – С. 3.*

15. *International Technology Education Association. Advancing excellence in technological literacy: Student assessment, professional development, and program standards. – Reston, VA: Author, 2003. – 146 p.*

▼
○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○

● ●

В КОЖНІЙ ФРАЗІ – ДУМКА

“... хорошим учителем может быть человек, который, во-первых, любит детей; во-вторых, знает науку, на основе которой построенный учебный предмет; в-третьих, который знает педагогику и психологию, в-четвертых, который мастер своего дела

Василь Сухомлинський
видатний український педагог

“Історія мистецтва – це історія відроджень”.

Баталер Семюел
англійський письменник, філософ, теолог

▼
○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○ ± ○ ○